

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА І КРИМІНОЛОГІЇ

Житний Олександр Олександрович,

доктор юридичних наук, професор

(Харківський національний університет внутрішніх справ)

УДК 343.211

МІЖНАРОДНЕ «АНТИКРИМІНАЛЬНЕ» СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Розглянуто правовий інститут міжнародного співробітництва України у протидії злочинності. Визначається місце та роль національного кримінального права в механізмі його забезпечення.

Ключові слова: національне кримінальне право, кримінальне законодавство, міжнародні відносини, міжнародне співробітництво, протидія злочинності.

Процеси всесвітньої інтеграції, які стрімко розвиваються у XXI ст., відбилися у більшості соціально-політичних й економічних явищ та процесів на всіх рівнях – внутрішньодержавному, регіональному, світовому. Сприяючи прогресу сучасного світу, глобалізація має чимало суперечливих результатів. Зокрема, під її впливом змінюється структура, характер і динаміка багатьох соціальних девіацій, у тому числі й злочинності, відбувається інтернаціоналізація й транснаціоналізація останньої. Сучасна злочинність стає все більш мобільною і діяльною, чому сприяє посилення інтенсивності міграційних процесів, лібералізація режиму перетину державних кордонів, використання правопорушниками новітніх телекомунікаційних, інформаційних, транспортних, банківських та інших технологій, що дозволяють зазіхати на охоронювані законом об'єкти «дистанційно» (перебуваючи за межами держави, на території якого заподіюється злочинна шкода). Зростає кількість організованих транснаціональних злочинних об'єднань. Все більша кількість злочинних практик (торгівля людьми, незаконні дії в сфері трансплантології, незаконний обіг психоактивних речовин, контрабанда, продаж зброї і боєприпасів, внутрішній і міжнародний тероризм, злочини у сфері інформаційних технологій та інтелектуальної власності, міжнародна корупція, легалізація злочинно здобутого майна,

переміщення екологічно небезпечних речовин з одних держав до інших, угони транспортних засобів з реалізацією їх за межами країни, викрадення предметів мистецтва й міжнародна нелегальна торгівля ними тощо) характеризуються «міжнародний компонент» [1, с. 16]. Серед чинників, які актуалізують потребу у взаємодії суверенних суб'єктів міжнародних відносин у протистоянні злочинності слід згадати й те, що певна частина правопорушників завжди намагається ухилитися від відповідальності за вчинене ними, сховавшись у країнах, які не були місцем їхнього злочину. Чимало злочинців залишає Україну, переховуючись від вітчизняних правоохоронних органів, а територія України іноді стає місцем переховування злочинців, які втекли від органів правосуддя іншої держави.

«Умови сучасного світу, – писав Рене Давид, – вимагають..., щоб між державами встановилися, крім просто мирного співіснування, нові відносини співпраці, як регіональні, так навіть і всесвітні» [2, с. 9]. Сьогодні можна говорити про те, що еволюція злочинності об'єктивно створила передумови до взаємозалежності і солідарності держав у реалізації кримінальної політики [3, с. 24–26]. Водночас, Україна (втім, як і будь-яка інша держава, що поважає міжнародне право) має досить обмежені можливості у протидії кримінальним загрозам, що формуються й реалізуються на різних державних територіях (транскордонній, транснаціональній злочинності, злочинам, що мають регіональний, наднаціональний чи транснаціональний елементи). Вітчизняні органи влади при здійсненні кримінального переслідування, у ході реалізації кримінальної відповідальності мають повноваження, окреслені межами внутрішньої (національної) кримінально-правової юрисдикції. Зважаючи на необхідність дотримання засад поваги державного суверенітету інших держав їхні працівники не можуть (і не вправі), керуючись внутрішнім законодавством України, виконувати на території іноземної держави дії, спрямовані на охорону правопорядку, розкриття злочинів, збирання доказів, затримання осіб, застосування покарань тощо [4, с. 174].

Перелічені вище чинники виводять проблеми організації реагування на злочини за межі внутрішніх інтересів нашої держави та вимагають від України вживати адекватні змінам криміногенної картини світу заходи як на рівні національної право-

вої системи, так і на міжнародно-правовому рівні. У таких умовах все більш актуальними стають питання розвитку міжнародного співробітництва України в «антикримінальній» сфері. Це завдання мають спільно вирішувати всі суб'єкти владних повноважень – як ті, що відповідають за нормативне забезпечення кримінальної політики України (парламент держави), так і ті, які здійснюють її практичну реалізацію (вітчизняні органи кримінальної юстиції).

У спеціальній літературі питання міжнародного співробітництва, зумовленого спільними потребами підтримання правопорядку обговорюються досить часто. Водночас, його загальне визначення ще й досі є дискусійним. Слід звернути увагу, що для формулювання відповідних дефініцій часто користуються категорією «міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю». У одних випадках її визначають як співробітництво із забезпечення захисту особи, суспільства, держави, міжнародного співтовариства від злочинних діянь, суспільна небезпечність яких вимагає об'єднання зусиль кількох держав [5, с. 142]. В інших це співробітництво розглядається як складна система відносин, що включає міжнародну злочинність як об'єкт цілеспрямованого впливу держав у боротьбі із нею, узгоджену політику, договірно-правову основу та внутрішнє законодавство, правозастосовчу й організаційну діяльність суб'єктів співробітництва з попередження злочинності, кримінально-правовій боротьбі із нею та виконання кримінальних покарань при дотриманні встановлених правил поведіння з правопорушниками [6, с. 14–16]. Як слушно вказує М. В. Буроменський, співробітництво поширюється на процеси уніфікації кримінального, кримінально-процесуального, пенітенціарного законодавства, на надання міждержавної правової допомоги у кримінальних справах, на процеси формування міжнародного кримінального права [7, с. 738–739]. Тому правова основа діяльності держави, міжнародної спільноти і їхніх представників в цьому напрямку є комплексною. Як вважають деякі автори, вона включає положення як міжнародного кримінального права, так і норми внутрішнього кримінального та пов'язаного з ним законодавства [8, с. 43]. Слід зазначити, що міжнародне співробітництво з питань протидії злочинності не слід ототожнювати з міжнародним кримінальним правом – вони є самостійними й рівнобіжними векторами

розвитку міжнародно-правового співробітництва з правових питань [9]. Тому й висновок включення міжнародного кримінального права до складу приписів про міжнародно-правове співробітництві держав у сфері кримінальної політики є дещо спірним. Основу міжнародного кримінального права складають рішення міжнародних установ, організацій, об'єднань. Відомий європейський фахівець з міжнародного кримінального права Г. Верле пише, що ця галузь охоплює норми універсальної юридичної значимості, які встановлюють, виключають чи іншим чином регулюють відповідальність за вчинення злочинів за міжнародним правом, що караються незалежно від того, чи включені вони в національну правову систему («ключовими» злочинами тут є воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид і злочин агресії) [10, с. 38–41]. Отже, норми міжнародного кримінального права уособлюють волю світової спільноти, спрямовану на забезпечення процесів міжнародного співробітництва. Якщо держава з якихось причин ігнорує ці норми, це означає, що вона не бере участі у глобальній взаємодії з приводу зазначених злочинних посягань.

Хоч фахівці часто конструюють відповідні дефініції крізь призму категорії «боротьба зі злочинністю», але понятійний апарат сучасних наук кримінально-правового циклу в сфері, що стосується впливу на злочинність, відрізняється значним розмаїттям. У науковому обігу перебувають також поняття «боротьба зі злочинністю», «попередження злочинності», «контроль над злочинністю», «правоохоронна діяльність» та низка інших). При цьому боротьба зі злочинністю розуміється як реакція суспільства на окремі злочини з метою стримування злочинності як явища, за допомогою застосування кримінально-правових заходів впливу до осіб, які вчинили конкретні злочини [11, с. 4]. Міжнародна «антикримінальна» взаємодія і співпраця вказаними цілями і застосуванням зазначених засобів не обмежується. У сучасному світі вона розвивається і в сфері розробки нормативно-правових актів, і в поліцейській сфері, і в пенітенціарній сфері. Тому говорити про «міжнародну боротьбу зі злочинністю» – звужувати реальний зміст цієї діяльності. Більш точно її позначає категорія «міжнародне співробітництво у протидії злочинності». Вона більшою мірою відповідає європейському підходу до такого виду діяльності, оскільки дозволяє охопити як мінімі-

зацію протиріч і факторів, що породжують злочинність і сприяють їй, так і скорочення окремих видів злочинів, а також адекватні заходи реагування на вже вчинені злочини [12, с. 163].

Сучасне «антикримінальне» співробітництво на міжнародному рівні охоплює широке коло питань – криміналізацію певних суспільно небезпечних діянь, уніфікацію законодавства про відповідальність за їх вчинення, безпосереднє припинення злочинів, проведення в необхідних випадках оперативно-розшукових дій, надання допомоги в розслідуванні кримінальних проваджень і в здійсненні кримінального переслідування, розслідування міжнародних злочинів, здійснення кримінального переслідування, забезпечення виконання кримінальних покарань, постпенітенціарний вплив, надання професійно-технічної допомоги, попередження злочинів, обмін аналітичною, кримінологічною та оперативною інформацією, розшук, арешт і конфіскацію незаконно переправлених за кордон капіталів [13, с. 25; 14, с. 6; 15, с. 431–432]. Понад півстоліття (починаючи з першого Конгресу ООН з попередження злочинності та поводження з правопорушниками, що відбувся в 1955 р в Женеві) у світі функціонує глобальна система боротьби зі злочинністю, що включає головні органи ООН, її спеціалізовані установи та міжнародні організації, а також міжнародні регіональні організації по боротьбі із злочинністю, міжнародні та національні судові системи, правоохоронні органи держав [16, с. 10]. У європейському регіоні міжнародне співробітництво з кримінально-правових питань координується Радою Європи, а також компетентними органами Євросоюзу (Європейською комісією, Радою ЄС) і створеними ним наднаціональними правоохоронними структурами (Європол, Євроюст). Зростає інтенсивність міжнародних контактів і на рівні національних правоохоронних органів (міжвідомчого співробітництва). Так, якщо в першому півріччі 2011 року до Головного слідчого управління Міністерства внутрішніх справ України надійшло 292 запита про міжнародну правову допомогу, то за аналогічний період 2012 року їх було вже 409 [17, с. 82].

Структура міжнародного співробітництва України в сфері протидії злочинності може бути показана перш за все за напрямками (рівнями), які дозволяють виділити двостороннє, регіональне та універсальне співробітництво [18, с. 184–189]. На двос-

торонньому рівні воно забезпечується договорами між Україною та окремими іноземними державами про взаємну правову допомогу, видачу злочинців, передачу засуджених осіб для відбування покарання (наприклад, це договори України про правову допомогу та правові відносини в цивільних і кримінальних справах з Республікою Грузія, з Естонською Республікою, з Республікою Молдова, з Республікою Польща). Такий формат взаємодії дозволяє максимально врахувати інтереси кожної сторони з конкретної проблеми [19, с. 11]. Водночас, слід зазначити, що наша держава поки що встановила двосторонні зв'язки в сфері міжнародного співробітництва з питань протидії злочинності далеко не з усіма країнами світу, що в ряді випадків не дозволяє вітчизняним правоохоронним органам ефективно співпрацювати з колегами за межами європейського регіону. Так, зокрема, Україною майже не налагоджено договірних відносин з питань протидії злочинності з країнами Південної й Центральної Америки, Африканського континенту.

На регіональному рівні міжнародне співробітництво дозволяє враховувати спільні інтереси держав конкретного регіону. Як зазначає М. В. Буроменський, «існування регіональних договорів щодо боротьби зі злочинністю є надзвичайно потужним юридичним засобом забезпечення у регіоні єдиної кримінально-правової політики... у тих напрямках, де організація зацікавлена найбільше» [7, с. 743]. Сьогодні найбільш актуальними напрямками розвитку міжнародного співробітництва України в цьому напрямку є її співпраця з питань протидії злочинності із Радою Європи та з Європейським Союзом. Відповідні відносини регулюють численні міжнародні акти регіонального значення – Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 р., Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків від 28.05.1970 р., Європейська конвенція про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів від 25.01.1974 р., Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах від 15.05.1972 р. та ін.

Основою регіонального міжнародного співробітництва в рамках СНД для України поки що залишається чинна для України Мінська конвенція про правову допомогу та правові відношення в цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р.

Проте, вона є певною мірою застарілою. Більш широкі можливості надає Кишинівська Конвенція про правову допомогу та правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах 2002 р., яка підписана, але поки що не ратифікована Україною.

На універсальному рівні міжнародне співробітництво України в сфері протидії злочинності здійснюється завдяки її участі у всесвітніх міжнародних організаціях. Надважливою є наявність авторитетного координатора в об'єднанні окремих держав навколо спільних наднаціональних кримінально-правових проблем. У планетарних масштабах цю роботу виконує сьогодні ООН, членом якої Україна є з часу заснування цієї організації. Уособлюючи міжнародну спільноту у відносинах, предметом яких є злочинність і засоби соціального контролю над нею, визначення окремих злочинів та їх типових правових наслідків, у рішеннях ООН створює для національних галузей законодавства, які регламентують протидію злочинності, орієнтири або й стандарти для уніфікації й удосконалення. Ці питання розглядаються в багатьох документах Генеральної Асамблеї, Секретаріату, Економічної та Соціальної Ради, інших органів і спеціальних установ ООН. У формуванні міжнародно-правової бази боротьби зі злочинністю помітною є роль Конгресів ООН з питань запобігання злочинності й поведження із правопорушниками [20].

Хоч в сфері антикримінальної політики ООН відповідальна перед світовою спільнотою передусім за глобальну координацію боротьби з посяганнями на мир, міжнародні правопорядок і безпеку, ця організація приділяє багато уваги протидії й іншим видам злочинів, які мають міжнародні (транснаціональні) елементи та поширення яких досягає наднаціональних масштабів. Прагнення впливати на ці негативні процеси зумовлене метою ООН здійснювати міжнародне співробітництво в розв'язанні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного й гуманітарного характеру, в заохоченні розвитку поваги до прав людини й основних свобод всіх без розрізнення раси, статі, мови, релігії (ч. 3 ст. 1 Статуту ООН []). Тому з часом ця діяльність «світового уряду» охоплює все більше коло питань (протидія тероризму, транснаціональній організованій злочинності, незаконному поведженню зі зброєю, обігу психоактивних речовин, торгівлі людьми тощо). Наприклад, ще в 70-х рр. XX ст. корупційні

правопорушення оцінювалися ООН як проблема здебільшого внутрішньодержавна (зокрема, в Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, затвердженому у 1979 р., вказано, що «поняття корупції має визначатися національним правом»). Однак, з 90-х рр. ця організація вже створює глобальну мережу антикорупційних норм [21, с. 93]. Пояснюється збільшення об'єктів антикримінальної діяльності ООН передусім тим, що злочинність в нових умовах набула характеру планетарної проблеми.

Найбільш поширеною формою співробітництва держави щодо злочинів, які становлять небезпеку в міжнародному вимірі, є взяття на себе зобов'язань щодо їх криміналізації та заборони. Крім того, через взаємодію з ООН Україна розвиває інститут засобів кримінально-правового впливу. Наприклад, це стосується впровадження відновного правосуддя, якому чимало уваги приділено в ухвалених на рівні ООН рішень (Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням від 14.12.90 р., Резолюції Економічної та Соціальної Ради ООН від 4.05.99 р. «Основні принципи застосування програм відновного правосуддя у кримінальних справах» тощо) [22].

На думку В. Ф. Цепелєва, при створенні конструкції міждержавної взаємодії та міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності необхідно вирішити, оптимізувати суперечливу ситуацію, коли, незважаючи на інтернаціоналізацію злочинності, засоби і форми боротьби із нею залишаються здебільшого національними (внутрішньодержавними). Тому метою такого співробітництва є досягнення єдності, узгодженості дій держав [6, с. 16]. Однак, ця мета міжнародного співробітництва є проміжною. Стратегічною (кінцевою) метою має бути визнане забезпечення безпеки (у національному та міжнародному масштабах), захисту прав і свобод людини. Уявляється, що саме таке бачення цілей зазначеної діяльності виправдовує ті колосальні зусилля, які витрачаюся останнім часом у світі для організації міжнародного співробітництва у охороні правопорядку.

З урахуванням наявних в спеціальній літературі суджень міжнародне «антикримінальне» співробітництво України можна визначити як врегульовану нормами національного законодавства й міжнародного права (а за відсутності відповідних міжна-

родних договорів – здійснювану на засадах взаємності) спільну діяльність спеціально уповноважених органів та посадових осіб України й інших держав, а також міжнародних організацій, спрямовану на запобігання міжнародним злочинам та злочинам міжнародного характеру, їхнє розкриття й розслідування, розшук і забезпечення притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що вчинили кримінальні правопорушення [23].

Нормативні положення про співробітництво суб'єктів міжнародних відносин є інститутом, який регулює відносини самостійних суб'єктів міжнародних відносин (суверенних держав), їхніх офіційних представників (правоохоронних, судових органів) при взаємодії щодо вирішення питань, які стосуються конституційних, матеріально-правових, процедурних (процесуальних) і організаційних аспектів встановлення, забезпечення і реалізації кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового впливу, попередження злочинів та усунення їх негативних соціальних наслідків. Тому до цього міжгалузевого суперінституту інтегровано положення національного законодавства (конституційного, кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого, адміністративного) і міжнародного права. У його складі, підпорядковуючись загальним цілям і принципам, взаємодіють приписи, що належать двом відносно самостійним правовим системам (міжнародному праву і праву внутрішньому). Це зумовлює висновки, що вдосконалення теоретичних і практичних аспектів міжнародного співробітництва України у сфері протидії злочинності вимагає міждисциплінарного підходу, об'єднання зусиль представників різних галузей юридичної науки, а якість його нормативного забезпечення – узгодження положень міжнародного та національного права, що входять до цього інституту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Голик Ю. В. Преступность – планетарная проблема. (К итогам XI Конгресса ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию) / Ю. В. Голик, А. И. Коробеев. – СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2006. – 215 с.
2. Давид Р. Основные правовые системы современности / Р. Давид. – М. : Международные отношения, 1999. – 400 с.
3. Уголовная юстиция: проблемы международного сотрудничества

ва. Международный научно-исследовательский проект. – М. : Издательство БЕК, 1994. – 296 с.

4. Зозуля Є. В. Поняття, зміст та напрямки розвитку міжнародного співробітництва правоохоронних органів України / Є. В. Зозуля // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності – 2010. – №1.– С. 173–179.

5. Попаденко Е. В. Международное уголовное право : учеб. пособие / Е. В. Попаденко. – М. : Юрлитинформ, 2012. – 192 с.

6. Цепелев В. Ф. Уголовно-правовые, криминологические и организационные аспекты международного сотрудничества в борьбе с преступностью : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Цепелев Валерий Филиппович. – М., 2001. – 418 с.

7. Буроменський М.В. Міжнародне співробітництво України у сфері запобігання злочинності та боротьби з нею // Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. – Х.: Право, 2008. Т. 5 : Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні / за заг. ред. В.В. Сташиса. – С. 738–739.

8. Амранов Г. И. Место и роль уголовного права при реализации международного сотрудничества государств в борьбе с преступностью / Г. И. Амранов. – М. : Моск. гос. акад. приборостроения, 2003. – 150 с.

9. Буроменський М. Деякі судження про поняття міжнародного кримінального права / М. Буроменський. // Вісн. Академії правових наук України. – 2003. – № 2–3. – С. 359–370.

10. Верле Г. Принципы международного уголовного права : учебник / Г. Верле ; пер. с англ. С. В. Саяпина. – Одесса : Феникс ; – М. : ТрансЛит, 2011. – – 910 с.

11. Литвинов А. Н. Противодействие преступности : учебное пособие / Литвинов А. Н., Давыденко Л. М., Давыденко М. Л., Юхно А. А. – К. : «Хай-Тек Пресс», 2011. – 200 с.

12. Шостко О. Ю. Протидія організованих злочинності в європейських країнах : монографія / О. Ю. Шостко. – Х. : Право, 2009. – 400 с.

13. Волосюк П. В. Международное сотрудничество в уголовном судопроизводстве : учебное пособие / П. В. Волосюк. – Ставрополь : Изд-во СГУ, 2009. – 450 с.

14. Проблеми порівняльно-правового аналізу та адаптації законодавства України у сфері боротьби зі злочинністю до законодавства ЄС / Сердюк О. В., Мошак Г. Г., Дзюба Ю. П. та ін. ; наук. керівник дослідження О. Ю. Шостко // Питання боротьби зі злочинністю : сб. наук. пр. / редкол. В. І. Борисов та ін. – Х. : Право, 2012. – Вип. 23. – С. 3–16.

15. Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні : монографія. – Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. – 446 с.

16. Нигматуллин Р. В. Сотрудничество государств в борьбе с преступлениями международного характера в XX – начале XXI столетия (историко-правовой аспект) : автореф. дис... д. ю. н. : 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» /

Р. В. Нигматуллин. – М., 2007. – 43 с.

17. Фаринник В. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження / В. Фаринник // Іменем закону. – 2012. – № 38 (5840). – Вкладка. – С. 81–96.

18. Лупу А. А. Международное уголовное право : учебное пособие / А. А. Лупу, И. Ю. Оськина. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2012. – 312 с.

19. Войціховський А. В. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю як пріоритетний напрямок зовнішньої політики України / А. В. Войціховський // Право і безпека. – 2010. – № 3. – С. 10–15.

20. Голіна В. В. Конгреси ООН: перспективи використання їх рекомендацій у плануванні та здійсненні заходів запобігання злочинності в Україні / В. В. Голіна, М. Г. Колодяжний // Проблеми законності. – 2010. – № 108. – С. 169–177.

21. Нуруллаєв І. Роль ООН у формуванні глобальної міжнародно-правової антикорупційної стратегії / І. Нуруллаєв // Юридична Україна. – 2007. – № 12. – С. 93–96.

22. Микитин Ю. Закріплення основ відновного правосуддя у міжнародно-правових актах ООН та Ради Європи / Ю. Микитин // Відновне правосуддя в Україні. – 2010. – № 1–4 (15). – С. 51–62.

23. Житний О. О. Міжнародне співробітництво в сфері протидії злочинності / О. О. Житний // Кримінологічний довідник : довідкове видання / за наук. ред. д-ра юрид. наук, професора, академіка НАПрН України Бандурки О. М. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, професора Джужі О. М. і д-ра юрид. наук, професора Литвинова О. М. – Х. : Діса плюс, 2013. – С. 240–241.

Рассматривается правовой институт международного сотрудничества Украины в противодействии преступности. Определяется место и роль национального уголовного права в механизме его обеспечения.

Ключевые слова: национальное уголовное право, уголовное законодательство, международные отношения, международное сотрудничество, противодействие преступности.

Considered the legal institution of international cooperation in combating crime, the place and role of the national criminal law in the mechanism of the collateral.

Keywords: national criminal law, criminal law, international treaties, collateral, crime prevention.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2014
